

PAPER DETAILS

TITLE: ANTİK DÖNEM MEZAR STELLERİ ÜZERİNDE BETİMLENEN SİMETRİK KARINALI
TİCARET GEMİLERİ

AUTHORS: Erdogan ASLAN

PAGES: 61-78

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/151808>

ANTİK DÖNEM MEZAR STELLERİ ÜZERİNDE BETİMLENEN SİMETRİK KARİNALI TİCARET GEMİLERİ

Arş. Gör. Erdoğan ASLAN
Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
erdoganaslan@gmail.com

Özet

Antik dönem mezar stelleri üzerinde betimlenen simetrik karinalı ticaret gemileri adlı bu çalışmada, mezar stelleri üzerindeki gemi betimlemelerinin, hem mezar sahibinin mesleği ile ilişkisi hem de stel üzerine işlenen gemi betimlemesinin tipolojisi ve gelişimi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öyle ki mezar stelleri üzerinde bulunan gemilerin mezar sahibinin mesleği ile ilişkilendirilmesine yönelik olarak çalışmamızda yer alan yazıtlı stellerden bir tanesinin üzerinde “Mutlu bir şekilde 70 yıl yaşayan Phoibianos oğlu Nikomedialı denizci Koryntos selam eder” yazısı mezar sahibinin denizci olduğunu göstermekte ve geniş bir dağılım alanı olan diğer stellerdeki betimlemelerde de gemi motifinin seçilmesi aynı amaca yönelik olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: gemi, Mezar Steli, Antik Çağ, ticaret, sualtı.

ANTIQUE AGE SYMMETRICAL BOTTOM OF THE TRADE SHIPS DESCRIBED AS ORNAMENT ON THE TOMB STONES

Abstract

The aim of this study is associated with not only the owner of this grave's profession but also making the typology and development of describing the ship stele. Another important result is owner of this grave's profession. On a stele, there was an article about the owner of the grave. This was written on the stele: “Koryntos welcomes who was the son of phoibianos from Nikomedia lives happily 70 years” letter shows that the tomb owner and the wide range of maritime space ship motif in descriptions of the other steles that show the selection for the same purpose.

Keywords: ship, Tomb Stone, Ancient, trade, underwater.

GİRİŞ

Henüz tam olarak açıklığa kavuşmamış olan antik çağ ticaretinin bir boyutu olan deniz ticareti ve gemiler üzerinde yapılan az sayıdaki çalışmada da halen tam bir fikir birliğine ulaşılamamıştır. Bu soruna yönelik olarak üzerinde ticaret gemilerinin betimlendiği mezar stellerinin bir bölümü bu araştırmada ele alınarak konuya katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Gerek Mezar stelleri konusunda gerekse antik çağ gemileri ve gemiciliği konusunda birçok çalışma bulunmasına karşılık¹ doğrudan mezar stelleri üzerindeki gemi betimlemelerini ele alan bir araştırma bulunmamaktadır. Antik çağ ticaret gemilerinin nasıl inşa edildiği, ne çeşit donanım kullandıkları, hangi malların ne şekilde depolandığı, hatta geminin nasıl onarıldığı ve ömürleri gibi bilgiler son yıllarda artan sualtı araştırmaları ile hergün biraz daha açıklığa kavuşmaktadır. Fakat gemilerin üst yapısı, güverte donanımları, gemi arması hakkındaki en önemli bilgi kaynağımız günümüze ulaşan arkeolojik buluntular üzerindeki gemi tasvirleriyle sınırlıdır. Bu betimlemelerden yola çıkılarak günümüzde olduğu gibi antik çağda da değişik tipte gemiler ve donanımlar bulunduğu anlaşılmaktadır. Ancak ne var ki bu tasvirlerin büyük bir kısmı küçük, kaba ve ölçeksizdir, bu nedenle sadece belli başlı özellikler ayırt edilebilmektedir. Genel itibarıyla antik çağ ticaret gemileri ahşap gövdeli, kısa boylu, geniş karınlı ve yelkenle hareket eden deniz taşıtlarıdır.

Antik çağda ticaret gemileri; resmi evrak taşımacılığında, yolcu taşımacılığında ve özellikle kargo taşımacılığında kullanılmıştır. Küçük boyutlu olanları daha çok kürekle hareket etmektedir ve yelken çoğunlukla ikincil itici gücü oluşturmuştur. Büyük boyutlu gemilerde ise ana itme gücünü yelken oluşturmuş, kürekler daha çok limana giriş ve çıkışta, rüzgârı yakalama gibi daha çok ikincil bir itme gücü olarak kullanılmıştır. Standart donanımı, ana direğe bağlı dörtgen yelken oluştururken daha ağır gemilerde ise bu yelken dışında artemon² eklenmekteydi³.

Deniz taşımacılığında kullanılan gemilerin kapasitesi 70-80 ton'dan, önce 100-150 tona, daha sonra ise 350-500 tona ulaşırken, Hellenistik Dönem'de yalnızca buğday taşımacılığı için üç yelkenli ve üç güverteli 1700-1900 ton buğday kapasiteli gemiler üretilmiştir⁴.

Antik çağda ihtiyaç ve gereksinimlere bağlı olarak, belli tiplerde küçük gemiler üretilmiştir. Bütün gemi ustaları bu gemileri zıvanalı armuz kaplama tekniğinde inşa etmişlerdir. Dümen için ise, geminin pupa kısmına konulan dümen palaları kullanılmıştır. Gemiler boyutuna göre tek dümen palası yada çift dümen palası ile idare edilmiştir. Küçük yelkenli gemiler, büyük deniz gemilerinde yar alan büyük kare yelkene göre daha farklı bir donanıma sahip olmuştur. Bunların büyük

¹ ; Basch 1947; Biesantz 1965; Fıratlı1965; Couilloud 1974; Pfuhl-Möbius I 1977; Yaylalı 1978; Pfuhl-Möbius II 1979; Schwertheim 1980; Atalay 1988; Cremer 1991; Schmidt 1991; Clairmont 1994; Moock 1998; Özdaş 2000; Şahin 2000; Casson 2002.

² Artemon: Pruva yelkeni.

³ Özdaş 2000, 294 vd.

⁴ Casson 1971, 171.

bir bölümünde yelken, baş kısmında bulunan tek üçgen (velena) yelkenle⁵ hareket etmektedir.

Simetrik Karinalı Ticaret Gemileri

Simetrik karinalı gemiler pruva ve pupa bodoslaması eşit yükseklikte olan gemilerdir. Bu gemiler detaylarda ve boyutlarında kendi içlerinde çeşitlilik gösterirler. Zaman içinde formlarındaki değişime bağlı olarak, çok çeşitli tipler ortaya çıkmıştır. Bu gemilerin yelkenli tasvirlerinin yanı sıra yelkensiz tasvirler de bulunmaktadır. Karinaları benzer olan bu tipteki gemileri ele alırken yelkenlerine, pupa ve pruva bodoslamalarına göre inceleyerek sınıflandırmak gerekmektedir.

1. YELKENLERE GÖRE

Yelkenlerine göre ele aldığımızda: dörtgen yelken, aşırıyalı yelken ve yelkensiz olmak üzere üç ayrı tip ile karşılaşılacaktır.

1.1.Dörtgen Yelkenli Simetrik Karinalı Gemiler

Bu çalışmada toplam dört adet dörtgen yelkenli simetrik karinalı gemi betimlemeli mezar steline yer verilmektedir. Bunlardan ilki İ.Ö. 1. yy. ortalarına tarihlenen Miletopolis kökenli stel üzerindeki simetrik karinalı gemidir (Lev.II-Res.1)⁶. Stelin ana sahnesinin (kline sahnesi) hemen altında alçak kabartma olarak işlenen dörtgen yelkenli simetrik karinalı gemi motifi düze yakın oval omurgalıdır, Bordada, üç adet kuşak tahtası ile pupa da geniş palalı dümen küreği yer almaktadır. Pupada, ayrıca yüksek bir pupa güvertesi bulunmaktadır. Ortada yelken direği ile pupa yelken vardır. Ayrıca pupa bölümünde; pupa ıstralya, kandilisa (palangalarla) ve pırsyalar görülmektedir. Karelere bölünmüş dörtgen yelken üzerinde, donanımına ait halatlar görünmemektedir. Direği tutan, pruva ıstralya halatı gösterilmiştir. Yüksek pupa güverteli geminin pruva bölümünde iki adet baba yer alır.

Anadolu Medeniyetler Müzesinde bulunan ve İ.S. 2. yy. tarihlenen stel üzerinde yer alan diğer örnekte görülen düz omurgalı gemi, öne doğru hafif eğim yapıp yukarı doğru düz bir şekilde yükselen pruva bodoslamalıdır (Lev.I-Res.2)⁷. Yukarı doğru oval şekilde yükselip son bulan pupa bodoslaması bulunmaktadır. Pupada, geniş palalı bir dümen küreği vardır. Pupada, yüksek bir platform şeklinde pupa güvertesi yer alır. Güverte üstünde dörtgen bir baba, ortada yelken direği, yukarıda bir flama ile son bulmaktadır. Direğin üstünde seren ve ona bağlı dörtgen pupa yelken yer almaktadır. Pruva bodoslama ile halatın bağlantı yerinin hemen altında çapa babası yer almaktadır. Karelere bölünmüş dörtgen yelken üzerinde, donanımına ait halatlar görünmemektedir. Direği tutan,

⁵ Casson 1971, Res. 191.

⁶ Pekary 1999, 380, Res.. TR 28; Şahin 1999, Lev. LIII, Res. KA 15.

⁷ Pfuhl-Möbius II 1979,291 Lev. 178 Res.. 11 84; Özdaş 2000, Lev.38, Res. 59.

burmalı verilmiş pruva ıstıralya halatı gösterilmiştir Geminin altında ise, dalga izlenimi veren yatık paralel çizgiler bulunmaktadır.

Seccino Naval Müzesinde bulunan ve İ.S. 3. yy.'a tarihlenen stel üzerindeki bir başka örnekte de dörtgen yelkenli simetrik karinalı bir gemi kabartması görülmektedir (Lev.VII-Res.2)⁸. Burada oval formlu bir ticaret gemisi betimlenmiştir. Bordada iki adet geniş kuşak tahtası ve üstte küpeşte kaplaması görülmektedir. Üst küpeşte kaplaması, pupada dışa doğru çıkan bir platform şeklinde son bulmaktadır. Geminin açılmış durumdaki dörtgen yelkeni çizgisel olarak fonda verilmiştir. Yine çizgisel olarak dörtgen yelken üzerinde, donanımına ait halatlar görünmemektedir. Direği tutan pruva ıstıralya halatı gösterilmiştir Geminin içinde sadece başları görülen profilden verilmiş dört figür betimlenmiştir. Figürlerden en soldaki bir tanesi pruva yönüne bakarken diğer üç figür geminin arkasına doğru bakmaktadır.

Dörtgen yelkenli simetrik karinalı gemilere son örneğimiz ise Karadeniz bölgesine ait olduğu bilinen ve İstanbul Arkeoloji Müzesinde yer alan İ.S. 3. yy.'a tarihlenen stel üzerinde bulunmaktadır (Lev.V-Res.2)⁹. Stel üzerine alçak kabartma tekniğinde yapılmış olan gemi üzerinde düze yakın oval omurgalı, yukarı doğru yükselen ve hafif dışa doğru açılan oval pruva ve pupa bodoslamalıdır. Bordada, üç adet kuşak tahtası ile pupada geniş palalı dümen küreği yer almaktadır. Pupada, ayrıca yüksek bir pupa güvertesi bulunmaktadır. Ortada yelken direği ile dörtgen biçimli pupa yelken vardır. Ayrıca pupa bölümünde; pupa ıstıralya, kandilisa (palangalarla) ve prasyalar görülmektedir. Büyük geminin arkasında bir halatla bağlı küçük bir gemi bulunmaktadır. Yelkenli bu gemi düze yakın oval bir karina formuna sahiptir. Gösterilen dört geminin de yelken donanımı ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir ve açık deniz ticaretinde İ.S..3. yy.'a kadar kullanıldığı anlaşılmaktadır.

1.2. Aşırıyalı Yelkenli Simetrik Karinalı Ticaret Gemileri

Aşırıyalı yelkene sahip ticaret gemilerinin ilk örneği İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Lampsakos'ta (Mysia) bulunmuş İ.Ö..2.yy.'a tarihlenen bir mezar steli üzerein de görülür. Tek kişi tarafından kullanılan gemi simetrik karina formudur (Lev.I-Res.1)¹⁰. Geminin pupasında iki elinde yeke tutan, oturur durumda bir figür bulunmaktadır ve pruva bölümünde yer alan aşırıyalı bir yelken taşımaktadır. Bordada, dümen küreklerini oturduğu ve kuşak tahtalarının oluşturduğu yan kanatlar görülmektedir. Savaş gemisi özellikleri gösteren bir ticaret gemisi görünümünde olmasına karşın bu gemi daha çok savaşlarda asıl savaş gemilerine destek vermek amaçlı kullanılan bir formdadır.

⁸ Pekary 1999, 58, Res. E 9.

⁹ Pfuhl- Möbius II 1979, 290, Lev.178, Res. 1183; Pekary 1999, 376, Res. TR 16; Özdaş 2000, Lev.58, Res. 112.

¹⁰ Casson 1971, Res. 177; Pfuhl-Möbius II 1979, 290 Lev. 178 Res. 1181; Pekary 1999, 376, Res. TR 18; Özdaş 2000, Lev.37, Res.58.

Bir diğer örnek Prokonnesos'tan İ.S. 2. yy.'a tarihlenen aşırma yelkenli simetrik karinalı ticaret gemisidir (Lev.IV-Res.1)¹¹. Pupada, geniş palalı dümen küreği, iki kuşak tahtasının arasındaki kanat bölümünden geçmektedir. Pupada bulunan oturur durumdaki dümenci, sol eliyle yekeyi, sağ eliyle de prasya halatını tutarken gösterilmiştir. Dörtgen yelken, aşırma yelken özellikleri göstermektedir. Küçük bir yelkenli olan gemi, iç bükey bir pruva bodoslamaya sahiptir. Bu tipte Piraus Müzesinden İ.S. 1. yy.'a tarihlenen stel üzerinde aşırma yelkenli gemi betimlemesi bulunur (Lev.VI-Res.1)¹². Gemi, aşırma yelkenli küçük bir ticaret gemisidir. Pruva kısmı oval olarak yukarıya doğru yükselirken pupa kısmı daha dik bir eğimle yükselmektedir ve pupa bodoslama dışı kıvrılarak kuğu boynu gibi yuvarlak bir görünüme kavuşmuştur. Küpeşte altındaki kuşak tahtası pupa bodoslamaya kadar uzanmaktadır. Geminin pupa kısmında dümen küreği bulunmaktadır. Geminin ön kısmında küçük bir seren yelkeni bulunmaktadır. Geminin içinde ayakta duran iki figür görülmektedir.

Prokonnesos'tan İ.Ö. 2. yy.'dan bir diğer aşırma yelkenli simetrik karinalı gemi ise stel üzerinde alçak kabartma olarak yer almaktadır (Lev.III-Res.2)¹³. Geminin omurga ve karina bölümü belli değildir. Yukarı doğru dik bombeli olarak çıkan ve sivri bir şekilde son bulan pruva bodoslamaya sahip geminin, dik bir şekilde çıkan pupa bodoslamasının şekli, eksik olmasından dolayı tam anlaşılamamaktadır. Borda üstünde bitişik, iki adet kuşak tahtası bulunmaktadır. Geminin pruva bodoslamasının hemen yanında, yelken direği yer almaktadır. Burada, ayakta duran bir figür, bu direktan sarkan halatı tutmaktadır. Pupada, kuşak tahtalarına tutturulmuş geniş palalı bir dümen küreği ve yekesi yer almaktadır. Burada oturur durumda dümenci, yekeyi tutmaktadır.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden, Marmara Bölgesi'ne ait ve İ.S. 2. yy.'a tarihlenen bir diğer stel üzerinde (Lev.IV-Res.2)¹⁴ düz omurgalı, öne doğru düze yakın oval bir şekilde çıkıntı yaparak yukarı doğru yükselen pruva bodoslamalı, yine yukarı doğru oval bir şekilde yükselerek, içe doğru dönen pupa bodoslamalı geniş karinalı gemi betimlenmiştir. Geminin bordasında üç adet kuşak tahtası görülmektedir. Pupada bulunan geniş palalı dümen küreği, ikinci kuşak tahtasının altından geçmektedir ve üçüncü kuşak tahtasının üstünde bir çeşit küçük destek tahtası bulunmaktadır. Ayrıca, kısa dümen yekesi de görülmektedir. Küpeşte üstünde dümen yanında iki adet dörtgen baba bulunmakta ve pruva kısmında yüksek bir direğe bağlı bulunan aşırma yelkeni yer almaktadır. Bu tipteki gemilerin Marmara'da, Batı Yunanistan'da İ.Ö. 2. yy.'dan İ.S. 2. yy.'a kadar kullanıldığı görülmektedir.

¹¹ Özdaş 2000, Lev.49, Res. 84.

¹² Moock 1998, Taf. 65, Res. 502a; Pekary 1999, 112, Res. GR 15; Özdaş 2000, Lev.170, Res. 441; Casson 2002, 128, Res. 90.

¹³ Özdaş 2000, Lev.49, Res. 83.

¹⁴ Özdaş 2000, Lev.49, Res. 85.

1.3.Yelkensiz Simetrik Karinalı Ticaret Gemileri

Burada ele alınan ticaret gemilerinin büyük bir bölümünü yelkensiz olarak tasvir edilmiş gemiler oluşturmaktadır. Bu gemiler büyük olasılıkla yelkenli olmasına karşın, tasvirde işlenmemiştir. İ.Ö. 7. yy.'dan itibaren görülen simetrik karinalı gemilerin yelkensiz örnekleri, yelken donanımı görülememesi dışında, diğer örneklerden çok farkı bulunmamaktadır. İ.S. 2. yy.'a tarihlenen ve form olarak birbirinin çok yakın benzeri olan bu gemiler farklı bölgelerde karşımıza çıkmaktadır (Lev.III-Res.1¹⁵, Lev.VIII-Res.2¹⁶). İç bükey pruva bodoslamaya sahip örnekler İstanbul ve (Lev.III-Res.1) Nicomedia'dan gelmektedir (Lev.VIII-Res.2). Gemilerde özellikle omurga vurgulanmıştır.

Bithynia Bölgesi'nde bulunan diğer bir simetrik karinalı Gemi tasviri (Lev.V-Res.1)¹⁷, Nikomedia'da karşımıza çıkmaktadır. İ.S. 2. yy'a ait gemi, oval bir forma sahip olup, bordasında iki adet kuşak tahtası bulunmaktadır. Pruva bodoslamasının ucu kırık olup, iç bükey bir form göstermektedir. Pupa bodoslama ise, stilize kuğu başı şeklinde son bulmaktadır ve pupa küpeştenen dışa doğru taşan bir pupa iskele mevcuttur. Bu grup içinde değerlendirebileceğimiz diğer örnekler Mikonos Müzesinde bulunan ve İ.Ö. 2. yy.'a tarihlenen stel üzerinde (Lev.II-Res.2)¹⁸ üçgen alınlıklı akroterli ve iki plasterli stel üzerindeki resim alanında kayalıklara oturmuş çıplak bir erkek figürü yer alır. Figürün arkasında bir ticaret gemisi pruvası görülmektedir. Oval bir biçime sahip gövde yapısı yüksek olmayan, hafif dışa kavisli bir pruva bodoslaması görülür. Küpeştenin hemen altında pruva bodoslamaya kadar devam eden kuşak tahtası yer almaktadır.

Piraeus Müzesinde bulunan ve İ.S. 2. yy.'a tarihlenen stelin ana resim alanına yüksek kabartma olarak bir gemi motifi işlenmiştir (Lev.VI-Res.2)¹⁹. Plasterli ve yazıtlı stelin alt bölümü kırılmıştır. Gemi yelkensiz ve küçük bir ticaret gemisidir. Pruva kısmı yukarıya doğru oval bir şekilde yükselirken pupa kısmı daha dik bir eğimle yükselmektedir ve pupa bodoslama dışı kıvrılarak kuğu boynu gibi yuvarlak bir görünüme kavuşmuştur. Küpeşte altındaki kuşak tahtası pupa bodoslamaya kadar uzanmaktadır. Geminin içinde omuz hizasına kadar görülebilen oturur pozisyonda iki figür görülmektedir.

Korfu Müzesinde bulunan ve İ.S. 1. yy.'a tarihlenen stelin resim alanında exsomis giymiş ve kayalıklarda oturan bir figür vardır (Lev.VI-Res.1). Figürün önünde bir ticaret gemisi pupası görülmektedir. Oval bir şekilde yükselen pruva bodoslama dörtgen biçimlidir ve belirgin küpeştenin altında bir kuşak tahtası yer almaktadır.

¹⁵ Pfuhl-Möbius II 1979, 291 Lev. 179, Res. 1185; Pekary 1999, 308, Res. I V 11; Özdaş 2000, Lev.47, Res.79.

¹⁶ Pekary 1999, 378, Res. TR 23; Özdaş 2000, Lev.206, Res. 24.

¹⁷ Pfuhl-Möbius II 1979,488, Lev.294, Res. 2030; Pekary 1999, 378, Res. TR 26; Özdaş 2000, Lev.51, Res. 87.

¹⁸ Coulloud 1974, 172, Pl.66, Res. 339; Pekary 1999, 126, Res. GR 66.

¹⁹ Moock 1998, Lev. 62, Res. 490c.

Mykonos Müzesinden İ.S. 2.yy. tarihlenen) stelin resim alanında bir ticaret gemisinin pruva bölümü ve üzerinde eğilmiş olasılıkla geminin babasını limana bağlar pozdadır (Lev.IX-Res.1)²⁰. Geminin üzerinde yarı belden verilmiş çıplak bir erkek figürü yer almaktadır. Stel üzerine alçak kabartma olarak yapılan ticaret gemisinin pruvası oval bir yapıya sahip gövde yapısı yüksek olmayan, hafif dışa kavisli bir pruva bodoslaması görülmektedir. Küpeştenin hemen altında pruva bodoslamaya kadar devam eden kuşak tahtası yer almaktadır. Gemi üzerinde geriye yönlendirilmiş iki adet kürek bulunmaktadır. , Gemi oval omurgalı öne ve yukarı doğru oval bir şekilde yükselen pruva bodoslamalı, yukarı doğru oval bir şekilde yükselen pupa bodoslaması dörtgen olarak sonlanmaktadır. Geminin bordasında, geniş bir kuşak tahtası bulunmaktadır. Ayrıca, omurga ve bodoslama vurgulanmıştır. Diğer bölüm ve donanımına ait herhangi bir tasvir bulunmamaktadır.

Bu gruba son örnek Metz Müzesinde bulunan ve İ.S. 3.yy.'a tarihlenen stel üzerindedir (Lev.VIII-Res.1)²¹. Burada simetrik karinalı, yelkensiz bir ticaret gemisi betimlenmiştir. Pruva bodoslama oval bir şekilde yukarı doğru yükselerek içe doğru kıvrılmış bir şekilde son bulmaktadır. Oval yapılı geminin pupa bodoslaması yuvarlak bir şekilde yükselerek içe doğru kıvrılarak son bulmaktadır. Bordada bir adet geniş kuşak tahtası ve üstte küpeşte kaplaması görülmektedir. Üst küpeşte kaplaması, pupada dışa doğru çıkan bir platform şeklinde son bulmaktadır.

Anlaşıyor ki burada yelkensiz olarak betimlenen bu simetrik karinalı ticaret gemileri, Marmara'da, Batı Yunanistan'da ve Ege Adaları'nda İ.Ö. 2. yy.'dan İ.S. 2. yy.'a kadar kullanılmıştır.

2. BODOSLAMALARA GÖRE

Gemileri Pruva bodoslamalarına göre ele aldığımızda ise, dış bükey pruva bodoslamalı gemiler, dikey pruva bodoslamalı gemiler ve diğerleri olmak üzere üç tiplere ayırmak mümkün olmaktadır.

2.1. Dış Bükey Pruva Bodoslamalı Simetrik Karinalı Ticaret Gemileri

Gemileri pruva bodoslamalarının formlarına göre sınıflandırdığımızda, dış bükey pruva bodoslamalıların, en büyük grubu oluşturdukları görülür. Bu tipin genel karakteristiği olarak: Pruva bodoslama oval bir şekilde yukarı doğru yükselerek dışa doğru kıvrılmış veya dışa doğru düz bir şekilde devam ederek son bulmaktadır. (Lev.IRes.1,2; Lev.II.Res.1,2; Lev.III.Res.1; Lev.V.Res.1; Lev.VI.Res.2; Lev.VIII.Res.2; Lev.IX.Res.1) Bu tip içine giren örneklerin çoğunluğu, büyük ticaret gemilerinden oluşmaktadır. Pruva bodoslamalar kendi içinde de benzerlik ve farklılıklar göstermektedir.

²⁰ Coulloud 1974, 176, Lev. 69, Res. 351; Pekary 1999, 126, Res. GR 65.

²¹ Pekary 1999, 76, Res. F 33.

Bu tipteki gemilerin Marmara'da, Ege'de, Batı Yunanistan'da ve Roma'da İ.Ö. 2. yy.'dan İ.S. 2. yy.'a kadar kullanıldığı görülmektedir.

2.2. Dikey Pruva Bodoslamalı Simetrik Karinalı Ticaret Gemileri

Pruva bodoslaması içinde ikinci grubu, dikey pruva bodoslamalı gemiler oluşturmaktadır. Bu tipi yukarı doğru düz bir şekilde yükselen pruva bodoslamalı gemiler oluşturmaktadır (Lev.III.Res.2; Lev.IV.Res.1,2; Lev.V.Res.2; Lev.VI.Res.1; Lev.VII.Res.1²²).

Bu tipteki gemilerin Paphlagonia'da, Marmara'da ve Batı Yunanistan'da İ.Ö. 2. yy.'dan İ.S. 2. yy.'a kadar kullanıldığı görülmektedir.

2.3. İç Bükey Pruva Bodoslamalı Simetrik Karinalı Ticaret Gemileri

Bu sınıf içine ise, sadece bir örnek girmektedir. Metz Müzesinde bulunan ve İ.S. 3. yy.'a tarihlenen stel üzerinde simetrik karinalı bir ticaret gemisi betimlenmiştir (Lev.VIII-Res.1). Pruva bodoslama oval bir şekilde yukarı doğru yükselerek içe doğru kıvrılmış bir şekilde son bulmaktadır. Oval yapılı geminin pupa bodoslaması yuvarlak bir şekilde yükselerek içe doğru kıvrılarak son bulmaktadır. Bordada bir adet geniş kuşak tahtası ve üstte küpeşte kaplaması görülmektedir. Üst küpeşte kaplaması, pupada dışa doğru çıkan bir platform şeklinde son bulmaktadır.

SONUÇ

Çalışmada yer verilen mezar stelleri üzerinde betimlenen simetrik karinalı gemilerin dönem ve dağılımına bakıldığında, Dörtgen yelkenli simetrik karinalı olanlar İ.Ö. 1. yy. dan, İ.S. 3. yy.'a kadar Miletopolis, Nikomedia ve Sinope'de görülmektedir. Aşırma yelkenli simetrik karinalı olanlar, İ.Ö. 2. yy.'dan, İ.S. 2. yy.'a kadar Marmara ve Batı Yunanistan'da, Yelkensiz simetrik karinalı gemiler ise İ.S. 1. yy.'dan İ.S. 3. yy.'a kadar Marmara, Batı Yunanistan ve Ege Adalarında kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Simetrik karinalı gemilerden dış bükey pruva bodoslamalı olanlar Marmara, İonya, Ege Adaları, Batı Yunanistan ve Roma'da İ.Ö. 2. yy.'dan İ.S. 2. yy.'a kadar kullanıldığı görülmektedir. Dikey pruva bodoslamalı olanlar İ.Ö. 2. yy.'dan İ.S. 2. yy.'a kadar Paphlagonia, Marmara ve Batı Yunanistan'da kullanıldığı ve son olarak, İç bükey pruva bodoslamalı olanlar ise İ.S. 3. yy.'da Delos Adası'nda kullanıldığı görülmektedir²³.

Bir diğer önemli sonuç ise mezar stelleri üzerinde bulunan gemilerinin mezar sahibi ve mezar sahibinin mesleği ile ilişkilendirilmesi yönündedir. Genel olarak mezar ikonografisinde mezar sahibinin mesleği ya da konumu ile ilgili betimlemeler

²² Couilloud 1974, 171, Lev.66, Res. 338; Pekary 1999, 126, Res. GR 64.

²³ Ayrıca geniş katalog bilgisi için bkz.: Aslan 2006, 39 vd.

seçildiği bilinmektedir. Bu bağlamda ticaret gemisi betimlemesinin bulunduğu mezar stellerinin deniz ticareti ile uğraşan bir tüccara ya da bir tayfaya ait olduğu düşünülmektedir. Bu düşünceyi doğrular nitelikte burada yer alan yazıtlı stellerden bir tanesinin üzerinde -KOPNOYTOΣ ΦΟΙΒΙΑΝΟΥΝ? ΚΛΗΡΟΣΝΕΙΚ° ΝΗΔΕΞΣΖΗΣΑΣ ΑΜΕΜΠΤΩΕ ?ΕΤΗ ~Ο~ ΧΑΙΡΕ -“Mutlu bir şekilde 70 yıl yaşayan Phoibianos oğlu Nikomedialı **denizci** Koryntos selam eder” yazması bu görüşümüzü doğrular (Lev.I-Res.1). Ne yazık ki çalışmamızda yer alan yazıtlı stellerin birçoğunun yazıtının tahrip edilmiş olması yanında okunabilen diğer yazıtların ise sadece selamlama yazıtının olması nedeniyle bu görüşümüze yönelik örneklerimiz azdır.

Ayrıca antik çağ gemilerinin tipolojik gelişimini tam olarak yapabilmemiz için resimsel anlatımda geminin bütün detaylarının görülebilmesi gerekmektedir. Ancak mezar stelleri üzerindeki resim alanının dar olması nedeniyle bu detaylar işlenmemiştir ve ticaret gemilerinin formlarındaki gelişimin takip edilmesini güçleştirmektedir. Ancak burada yer verdiğimiz mezar stelleri üzerindeki gemiler, stelin yapıldığı çağda revaçta olan ve günlük yaşamda sık sık karşılaşılan gemiler olmalıdır. Bu nedenle stelin yapıldığı dönemde yaşayan insanlar, stel üzerinde aslında hangi gemi tipinin betimlendiğini kolayca anlayabilmekteydiler. Buda gemiyi stel üzerine işleyen sanatçının bu detayları verme kaygısını ortadan kaldırıyor olmalıdır.

KAYNAKLAR

- ASLAN 2006: E. Aslan, “Mezar Stelleri Üzerinde Betimlenen Motiflere Göre Antik Çağ Gemileri” (S.Ü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Konya 2006)
- ATALAY 1988: E. Atalay, Hellenistik Çağda Ephesos Mezar Stelleri Atölyeleri (1988)
- BASCH 1991: L. Basch, “Roman Triremes and Kleinasien II. Mysien. (1991)
- BASCH 1997: L. Basch, “Roman Triremes and the Outtriggerles Phoennician Trireme” *Marines Miror* 65.1 29-34 (1997)
- BIESANTZ 965: H. Biesantz, *Die Thessalischen Grabreliefs* (1965)
- CASSON 1971: L. Casson, *Ships and Seamanship in the Ancient World* (1971)
- CASSON 2002: L. Casson, *Antik Çağda Denizcilik ve Gemiler* (2002)
- CLAIRMONT 1994: C- W. Clairmont, *Classical Attic Tombstones* (1994)
- COUILLLOUD 1974: M.-T., Couilloud, “Les Monuments Funeraires De Rhenee” *Delos* 30, (1974)
- CREMER 1991: M. Cremer, *Hellenistisch-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien II. Mysien. (1991)*

- FIRATLI 1965: N. Fıratlı, "İstanbul'un Yunan Ve Roma Mezar Stelleri", TTK, (1965) Belleten XXIX, 263-323
- MOOCK 1998: D. W. Moock, Die Figürlichen Grabstelen Attikas In Der Kaiserzeit (1998)
- ÖZDAŞ 2000: H. Özdaş, Anadolu'da Gemi Tipolojisi, (H.Ü. Yayınlanmamış Doktora Tezi) (Ankara 2000)
- PFUHL-MÖBIUS 1977: Pfuhl-Möbius, Die Ostgriechischen Grabreliefs I (1977); II (1979)
- SCHWERTHEIM 1980: E. Schwertheim, Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung I.I.K 18 (1980)
- SCHMİDT 1991: S. Schmidt, Hellenistische Grabreliefs. (1991)
- ŞAHİN 2000: M. Şahin, Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları, TTK(2000)
- YAYLALI 1978: A.Yaylalı, Hellenistik Devir İzmir Kökenli, Figürlü Mezar stelleri, (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), (1978)

LEVHALAR

LEVHA-I



Resim 1



Resim 2

LEVHA-II



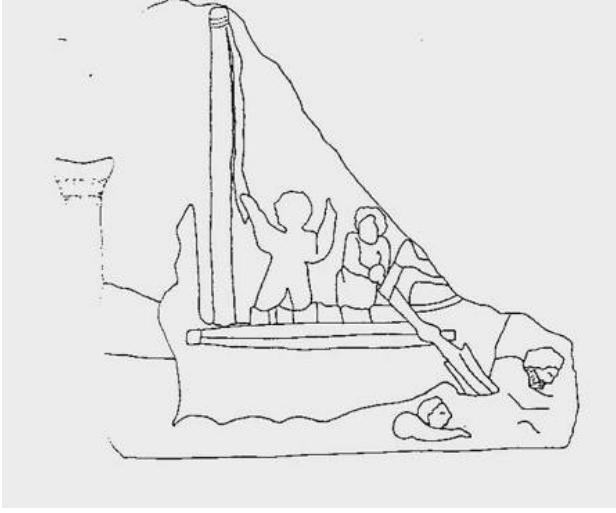
Resim 1



Resim 2

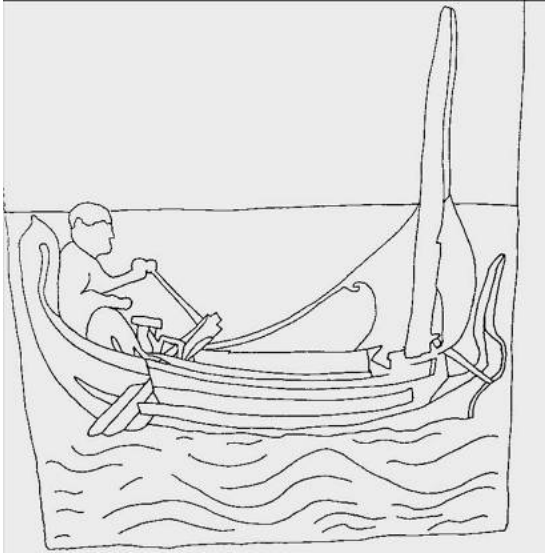
LEVHA-III

Resim 1

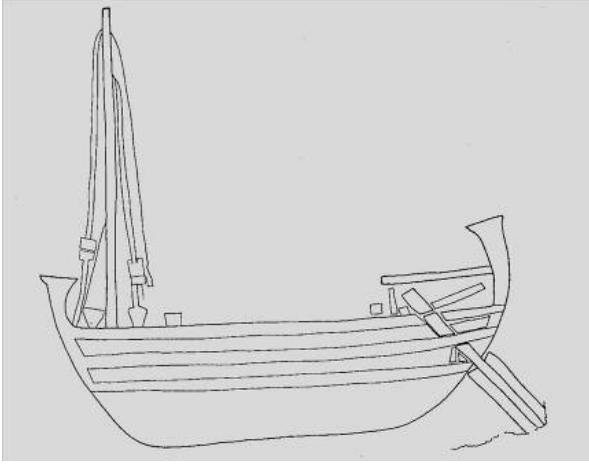


Resim 2

LEVHA-IV



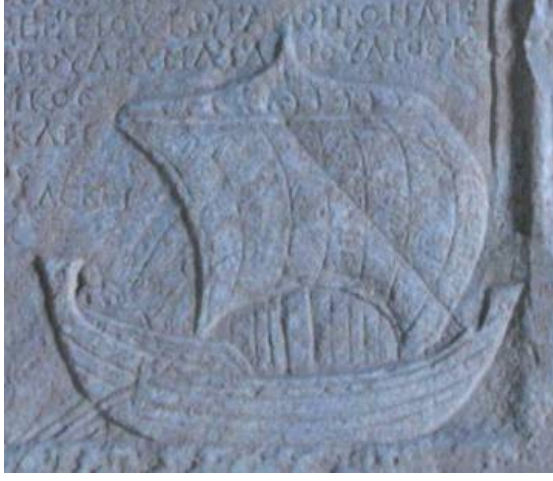
Resim 1



Resim 2

LEVHA-V

Resim 1



Resim 2

LEVHA-VI



Resim 1



Resim 2

LEVHA-VII

Resim 1



Resim 2

LEVHA-VIII



Resim 1



Resim 2

LEVHA-IX

Resim 1